

O discuție colegială despre reînstituționalizarea sociologiei în România

Septimiu Chelcea¹
*Facultatea de Sociologie și
Asistență Socială, Universitatea
București*

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 2/2015 (iunie-decembrie)

URL stabil: <http://www.inovatiасociala.ro/articol/154/>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie 2009 va fi scris primul număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitori.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiасociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiасociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

¹ schelcea@yahoo.com

O discuție colegială despre reinstituționalizarea sociologiei în România

Septimiu Chelcea

Rezumat:

Această discuție a fost prilejuită de apariția cărții „Miron Constantinescu. O biografie” de Ștefan Bosomitu (București, Editura Humanitas, 2014, 476 pag.) în care este inserat studiul de caz “Miron Constantinescu și reinstituționalizarea sociologiei românești” (Capitolul XVIII, pp. 327-354). O concluzie a fost că reinstituționalizarea sociologiei în România nu s-a realizat instantaneu, printr-o hotărâre de partid, ci este vorba despre un proces de durată, de cel puțin un deceniu, cu etape de evoluție și involuție. Un moment important în procesul de reinstituționalizare a sociologiei îl reprezintă înființarea în 1966 a Secției de Sociologie în cadrul Facultății de Filozofie de la Universitatea din București. Rolul profesorului Miron Constantinescu în reinstituționalizarea sociologiei și în evoluția ei este controversat. Participanții la discuție, foști studenți ai lui Miron Constantinescu și profesori din prima Catedră de sociologie înființată în România în perioada comunistă (1966), au evocat personalitatea profesorului și sociologului Miron Constantinescu, așa cum l-au cunoscut, sine ira et studio. S-a propus publicarea în 2016, când se împlinesc 50 de ani de la înființarea primei catedre de sociologie din România socialistă, a unui volum de evocări și amintiri ale studenților din prima promoție de sociologi.

Cuvinte cheie: Istoria științelor sociale, sociologie, sociologie românească

Abstract:

This roundtable was sparked by the publication of Ștefan Bosomitu's book, “Miron Constantinescu. O biografie” [Miron Constantinescu: A Biography] (București, Editura Humanitas, 2014, 476 pag.). This book contains a case study called “Miron Constantinescu and the re-institutionalization of Romanian Sociology” (Ch. XVIII, pp. 327-354). One conclusion of the roundtable was that the re-institutionalization of sociology in Romania did not happen overnight, but rather that it has been a lengthy process, with moments when it gain momentum gaining and moments of involution. An important episode has been the establishment of Sociology program at the Department of Philosophy, at the University of Bucharest. The role of Miron Constantinescu in this process is somehow controversial and has raised many questions. Several students of Miron Constantinescu, as well as professors of the Sociology program established in 1966 have narrated memories of this scholar, sine ira et studio. One suggestion put forth by roundtable participants has been that in 2016, one should publish an edited volume, with contributions by former students of the first cohort of sociologists in socialist Romania, 50 years after their admission.

Keywords: Social science history, sociology, Romanian sociology

O discuție colegială despre reînstituționalizarea sociologiei în România

Apariția cărții *Miron Constantinescu. O biografie* de Ștefan Bosomitu (București, Editura Humanitas, 2014, 476 pag.) a prilejuit o discuție colegială, în prezența autorului, despre „Miron Constantinescu și reînstituționalizarea sociologiei românești”. Discuția a fost găzduită de Facultatea de Sociologie și Asistență Socială (Universitatea din București), la data de 12.05.2015. Au participat profesori care l-au cunoscut pe Miron Constantinescu, cercetători de la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, foști studenți din prima serie de sociologi, actuali doctoranzi și masteranzi.

Moderatorul discuției, prof. univ. dr. Septimiu Chelcea, a propus publicarea în 2016 a unui volum de evocări și amintiri, care să marcheze 50 ani de la reînstituționalizarea sociologiei în România. În acest scop, punem la dispoziția celor interesați înregistrarea discuției, invitând sociologii să-și exprime opiniile în legătură cu acest eveniment din istoria sociologiei românești. (Textele pentru volumul în pregătire „1966 – Sociologia primului an” pot fi trimise pe adresa email schelcea@yahoo.com până la 1 octombrie a.c.)

*

Septimiu Chelcea: „Bună seara” și, pentru invitații nostri, „Bun venit” la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. Vă mulțumesc pentru participarea la această discuție, prilejuită de apariția cărții *Miron Constantinescu. O biografie* de domnul doctor în istorie Ștefan Bosomitu. Despre autor eu nu vreau să spun decât că este absolvent al Facultății de Istorie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și că a făcut un doctorat strălucit cu aceeași temă – așa mi-a declarat Prorectorul Universității din Iași, profesorul de istorie George Iacob. Despre carte spun doar că mi-ar fi plăcut să o scriu eu, dar ghinion: a scris-o domnul Ștefan Bosomitu. Este o carte semnificativă pentru istoria recentă, dar și pentru istoria sociologiei.

Vă propun să acceptați următoarea modalitate de desfășurare a discuțiilor: după ce domnul dr. Ștefan Bosomitu va prezenta cartea, cu accent pe ultimul capitol „Studiu de caz. Miron Constantinescu și reînstituționalizarea sociologiei românești” să vorbească domnul profesor Iancu Filipescu și domnul profesor Călin Cotoi, care au citit cartea cu foarte multă atenție și care mi-au spus – ceea ce acum fac public – că este o carte cu totul excepțională prin documentare, prin

echilibrul abordării. Dar îi vom asculta pe domnul dr. Ștefan Bosomitu și ne vom convinge. Autorul este rugat ca, în maximum douăzeci de minute, să ne spună gândurile sale cu privire la carte.

De asemenea, noi toți ceilalți care vom discuta, să nu depășim zece minute, în așa fel încât fiecare dintre noi să putem să ne spunem părerea și despre carte și despre contextul în care a fost înființată Catedra de Sociologie de la Universitatea din București. La anul, în 2016, se împlinesc 50 de ani de la înființarea Catedrei de Sociologie la Facultatea de Filozofie de la Universitatea din București. I-am comunicat doamnei Prorector Maria Voinea că ar fi bine să publicăm în Editura Universității din București un volum legat de acest moment aniversar, în care includem discuțiile de astăzi și amintirile și evocările profesorilor din prima catedră de sociologie, precum și ale studenților din prima promoție de sociologi. Domnul decan Marian Preda a promis că la anul va organiza o întâlnire cu acest prilej.

Dacă sunteți de acord cu modul acesta de desfășurare și dacă acceptați să se imprime discuțiile, să începem! Dacă cineva nu dorește să se consemneze intervenția domniei sale, închidem reportofonul. Este cineva atât de secretos?

Discuția noastră nu urmărește nici de reabilitarea, nici de condamnarea cuiva. Chiar am vorbit cu domnul dr. Ștefan Bosomitu să discutăm despre Miron Constantinescu omul de știință, despre profesorul Miron Constantinescu. Acestea fiind spuse, îl rog pe domnul dr. Ștefan Bosomitu să își prezinte lucrarea.

Ștefan. Bosomitu: Vă mulțumesc. Volumul *Miron Constantinescu. O biografie* a apărut recent, în luna februarie, la Editura Humanitas: însumează eforturile mele de cercetare din ultimii ani, așa cum a spus și domnul profesor Septimiu Chelcea, eforturi concretizate, în primă fază, într-o teză de doctorat susținută în toamna anului 2011 la Universitatea din Iași. Ulterior, proiectul a devenit unul editorial în cadrul instituției de cercetare unde lucrez. Acest amănunt mi-a dat răgazul să revăd

manuscrisul și să ajung să redactez acest volum, care este o variantă revăzută și adăugită a manuscrisului tezei mele de doctorat.

Aș vrea să vă spun câteva lucruri despre personajul lucrării mele, Miron Constantinescu. În perioada interbelică, începând cu anul 1934, a fost student la Sociologie. După un bacalaureat trecut cu brio la un liceu de seamă din Arad, devine student la Sociologie și chiar monografist în campaniile târzii ale Școlii Sociologice de la București. În prima campanie, care are loc în 1938, Miron Constantinescu este unul dintre membrii echipelor regale studentești. În cadrul acelei campanii, în vara anului 1938, el merge într-o localitate din apropierea Aradului, la Șepreuş, publicând ulterior o monografie sumară a acestui sat din câmpia Tisei. De asemenea, un an mai târziu, Miron Constantinescu este luat în echipa lui Anton Golopenția și Mitu Georgescu, care întreprind o cercetare monografică asupra Plășii Dâmbovnic, de asemenea concretizată printr-un volum de studii. În cadrul acestui volum, Miron Constantinescu publică un studiu despre procesele de sărăcire ale țăranilor din satul Oarja din Plasa Dâmbovnic.

Activitatea lui din perioada studenției îl individualizează pe Miron Constantinescu în raport cu colegii săi. După trecerea examenului de licență, face o lucrare de sociologie istorică despre cauzele răscoalei lui Horia. Această activitate îl califică pentru înscrierea într-un program doctoral. Din 1939 devine cursant al Școlii doctorale, chiar sub coordonarea lui Dimitrie Gusti. În primăvara anului 1940, susține un prim referat, „Unitățile sociale și marxismul”. În paralel cu activitatea

științifică, Miron Constantinescu trăiește și o altă realitate, să zicem paralelă, încă din tinerețe, din 1935, fiind animat de proiectul comunist al stângii extreme. Devine membru al Uniunii Tineretului Comunist, iar mai apoi, din 1936, membru al Partidului Comunist din România. Anul 1940 reprezintă un moment de cotitură în existența lui. Primește din partea partidului, aflat atunci în ilegalitate, misiunea de a pleca la Galați pentru a se implica în reorganizarea Regionalei comuniste „Dunărea de Jos”: conducerea de acolo fusese decimată de arestările care surveniseră cu un an înainte. Este un punct în care Miron Constantinescu trebuie să aleagă. În acel moment, el alege cărarea mai puțin umblată: pleacă la Galați, lăsând în urmă – ce aş putea eu să spun – o carieră academică mult mai confortabilă. După doar câteva luni este arestat de către Siguranță, inculpat, judecat și condamnat la 10 ani de închisoare.

După 1944, odată cu reintrarea Partidului Comunist în legalitate, cunoaște o ascensiune politică fulminantă din punct de vedere politic: ocupă succesiv funcții importante, este mai întâi redactor-șef al cotidianului principal al CC al PCR, „Scânteia”, iar mai apoi șef al organizației București a partidului, șef al secției organizatorice a Comitetului Central, secretar al Comisiei de stabilizare economică (în 1947). Din 1948 este Ministru al Minelor și Petrolului, din 1949, președinte pentru șase ani al Comitetului de Stat al Planificării.

În 1956, în viața lui Miron Constantinescu survine un alt moment important: este implicat în vâltoarea luptelor pentru putere din partid, prilejuite de contextul extrem de tulbure provocat de lucrările Congresului al XX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice [în cadrul căruia, într-o „sesiune închisă”, fără participarea invitaților de onoare din partidele comuniste frățești, Nikita Sergheievici Hrușciov, secretar general al PCUS, a denunțat cultul personalității și crimele lui Ișif Visarionovici Stalin – S.C.], Miron Constantinescu cunoaște o perioadă de marginalizare politică: este epurat din funcțiile importante pe care le ocupa în 1957 (în 1956, devenise chiar ministru al Învățământului), din funcția de membru al Biroului Politic ș.a.m.d. Vreme de aproape un deceniu cât a mai fost în viață Gheorghe Gheorghiu-Dej [1901-1965, secretar general al PCR, din 1961 Președinte al Consiliului de Stat al R.P.R. – S.C.], Miron Constantinescu a trăit o perioadă, să zicem, mai puțin fericită, fiind marginalizat atât din punct de vedere politic, cât și social. A ocupat funcții mai mărunte, mărunte în raport cu funcțiile pe care le ocupase anterior. Moartea lui Gheorghiu-Dej și venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu au creat premisele revenirii sale în sfera politică. Imediat după 1965, Miron Constantinescu are o revenire fulminantă nu numai în sfera politică, ci și în plan științific. Acei zece ani de marginalizare l-au forțat întrucâtva să se reîntoarcă spre pasiunile sale din tinerețe: către istorie, către sociologie.

După 1965, în acel context social-politic, are loc și reînstituționalizarea sociologiei – o știință marginalizată începând cu 1947, iar în 1948 desființată și aflată pentru aproape cincisprezece ani în ilegalitate. În mod firesc, am încercat să înțeleg acest context, am încercat să înțeleg care va fi fost rolul lui Miron Constantinescu în cadrul procesului de reînstituționalizare a sociologiei sau cât a însemnat această reînstituționalizare a sociologiei în ecuația reabilitării politice a lui Miron Constantinescu. Astfel, am ajuns să mă intereseze destul de mult această problematică a istoriei sociologiei. V-am spus, desființată în 1947- 1948 prin acte succesive: în 1947 sunt desființate catedrele de sociologie, în 1948 este destructurată infrastructura instituțională clădită în perioada interbelică (Școala Sociologică de la București și celelalte, de la Cluj sau de la Iași). Mă gândesc la desființarea și apoi reînființarea sau restructurarea Academiei Române, mai apoi la Decretul de lege din august 1948 care a reorganizat învățământul românesc.

Sociologia revine cumva pe agenda politică a statelor Blocului de Est undeva la sfârșitul anilor 1950, într-un context precis, al destalinizării, al dezghețului ideologic, al politicii de dezgheț promovată de Nikita Hrușciiov. Este un proces, să zicem, întâlnit în majoritatea statelor din blocul sovietic. Pionieratul în această privință îl au Polonia și Uniunea Sovietică, urmate îndeaproape de România, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria.

Încercând să înțeleg acest proces al reînstituționalizării, am încercat să-l explic din perspectiva schemei teoretice propuse de Michael Voříšek, care consideră reînstituționalizarea prin prisma a cinci parametri: cel de cercetare, cel al învățământului universitar, al discursului științific, mai exact al unei publicații de profil care să promoveze acest discurs științific, al unei organizații profesionale la nivel național și chiar al denumirii de „sociologie”, care să revină cumva în limbajul uzual și care să fie acceptată la nivel politic. Acceptând această teză, în urma cercetărilor mele mi-am dat seama că reînstituționalizarea sociologiei nu este un proces care se întâmplă peste noapte, ci are loc de-a lungul a câtorva etape, începând cu sfârșitul anilor 1950. În cadrul acestui proiect, puterea politică, cel puțin în România, dar și în celelalte state comuniste, a avut un cuvânt hotărâtor. Mai precis, primul pas către o acceptare, o reconsiderare a sociologiei ca disciplină științifică survine la începutul anului 1959. Există o directivă clară din partea Direcției de Propagandă a CC al PCR, aprobată de Biroul Politic, prin care se cerea înființarea unui Comitet Național de Sociologie, care urma să fie afiliat instituției tutelare la nivel internațional UNESCO – Asociația Internațională de Sociologie. Această directivă politică din 10 martie 1959 este concretizată câteva luni mai târziu, la sfârșitul lunii mai, când are loc o întâlnire între Atanase Joja, Mihai Ralea, Vasile Malinschi, Petre Constantinescu-Iași, Manea Mănescu, Andrei Oțetea, Ionescu Gulian și Tudor Bugnariu. Aceștia se întâlnesc în cadrul unei ședințe care avea să devină ședința fondatoare a Comitetului Național de

Sociologie. În cadrul acestei ședințe este votat statutul, sunt adoptate prioritățile Comitetului și se decide afilierea cât mai rapidă la Asociația Internațională de Sociologie, fapt care survine în vara aceluiaș an.

În toamna anului 1959 avem de-a face cu o nouă premieră: în cadrul celui de-al IV-lea Congres Internațional de Sociologie desfășurat în Italia, la Milano-Stresa, participă o delegație românească din care fac parte, *grosso modo*, membrii Comitetului Național de Sociologie. De aici încolo, la celelalte Congrese Internaționale: în 1962 la Washington, în 1966 la Evian, în 1970 la Varna ș.a.m.d. delegațiile românești de sociologie au participat în permanență.

Un alt pas în reinstituționalizarea sociologiei survine în anul 1962, când apare *The Romanian Journal of Sociology*, un periodic cu o apariție efemeră, patru numere, șase volume care apar de-a lungul anilor 60. Concomitent cu acestea și începând din 1965 apare și **Revue roumaine des sciences sociales. Série de sociologie**, și din 1972 *Viitorul Social*, revistă de Sociologie. Trebuie să avem în vedere și acest amănunt, acest aspect, acest parametru. Vorisek susține că este foarte importantă existența periodicelor cu profil sociologic pentru că oferă discursului științific legitimitate și coerență.

Un alt moment important în istoria disciplinei survine în 1966, când este înființat în cadrul Academiei Române un Centru de Sociologie, un centru de cercetare. În același an, puterea politică dă un nou imbold pentru reevaluarea științei și a disciplinei sociologiei: este vorba despre un discurs al lui Nicolae Ceaușescu în cadrul Marii Adunări Naționale, prin care el spune că nu a fost înțeleasă până atunci în mod coerent rolul sociologiei și importanța pe care o poate avea chiar și în cadrul unei societăți socialiste. Drept urmare, un an mai târziu apare, se face un nou pas în acest proces de reinstituționalizare prin înființarea la Universitatea din București a unei Catedre de Sociologie, în cadrul Facultății de Filozofie. Acest pas este dublat, în 1967, prin înființarea de secții de filozofie-sociologie la Universitatea din Cluj și de psihologie-sociologie la Universitatea din Iași.

În același timp, începând cu 1966, procesul de repunere în drepturi a sociologiei cunoaște o efervescentă din ce în ce mai importantă. Sunt înființate noi și noi Centre de cercetare: mă gândesc la Laboratoarele sociologice care apar înființate în subordinea fiecărui departament de Sociologie la Universitățile amintite. Alte centre de cercetare care apar în această perioadă: unul la Academia "Ștefan Gheorghiu" și, demn de semnalat, în 1968, iarăși o instituție foarte importantă în această ecuație Centrul de cercetări pentru problemele tineretului, înființat printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniștri.

Dacă aveți întrebări sunt foarte bucuros să vă răspund. Ideea principală pe care am vrut să o aduc în discuție astăzi este aceasta că reînstituționalizarea sociologiei a fost un proces de lungă durată, care începe undeva la începutul anilor 50, și care devine concret și coerent de-a lungul anilor 60 prin pași succesivi și prin înființarea departamentelor și a revistelor despre care v-am vorbit.

Legat de Miron Constantinescu sunt o sumedenie de idei sau supoziții privind implicarea lui Miron Constantinescu în acest proces. Un lucru este clar, din punctul meu de vedere, Miron Constantinescu nu poate fi creditat nici cu ideea, nici cu inițiativa reînstituționalizării sociologiei. Primii pași pe care disciplina îi face în acest sens survin într-o perioadă în care el era marginalizat, când nu avea pârghiile necesare prin care să influențeze procesul. La fel de adevărat este faptul că după 1965 în contextul reabilitării sale politice aportul său în relansarea disciplinei și, să zicem, înlesnirile pe care el era capabil să le ofere disciplinei – și pe care de multe ori le-a făcut disciplinei – sunt cât se poate de reale.

În încheiere nu vreau decât să vă mulțumesc. Dat fiind că eu sunt istoric, această discuție este o premieră pentru mine. Mulțumesc Facultății de Sociologie și Asistență Socială pentru această oportunitate, mulțumesc domnului profesor Septimiu Chelcea, care a avut ideea, inițiativa și a depus întreg efortul pentru organizarea acestui eveniment. Sunt onorat să mă aflu aici alături de dumneavoastră și dacă aveți întrebări sau dacă vreți să contraziceți ceea ce v-am spus, vă rog... Vă mulțumesc mult.

Septimiu Chelcea: Domnul dr. Ștefan Bosomitu a dat un foarte bun exemplu: s-a încadrat perfect în douăzeci de minute; și au fost minute pline, pline de informație. Ne-a oferit prilejul de a discuta și cartea, dar și contextul social-politic în care a fost, cum spuneam noi, „relansată sociologia”. Dacă sunt întrebări pentru domnul dr. Ștefan Bosomitu... Ca să mai sparg gheața... Domnule Ștefan Bosomitu, m-ar interesa dacă puteți dumneavoastră acum să trageți o linie cu plusuri și cu minusuri; rolul profesorului Miron Constantinescu în reînstituționalizarea și în evoluția sociologiei în perioada comunistă este cu plus sau cu minus? Apoi cum este privit Miron Constantinescu de către istorici? Despre rolul lui Miron Constantinescu în sociologie cred că sociologii pot să vorbească foarte bine, dar Miron Constantinescu ca istoric, cum vă pare? Dar răspundeți, vă rog frumos, la sfârșitul intervențiilor, după ce domnul profesor Iancu Filipescu va vorbi despre cartea...

Iancu Filipescu: Asta era și intenția pentru că în intervenția mea o să am o serie de adaosuri, de completări pentru a sintetiza impresia, chiar emoționantă, a cărții domnului Bosomitu dedicată vieții și activității profesorului nostru, Miron Constantinescu. Aș folosi câteva criterii stabilite de istoricul francez Paul Veyne în cartea sa „Cum se scrie istoria”: primul criteriu se referă la *viciul cunoașterii*,

sună cam dur, dar domnul Bosomitu are acest viciu al cunoașterii, îi place să cunoască și când abordează un subiect efectiv îl parcurge cu această pasiune a cunoașterii; al doilea criteriu pe care îl stabilește Paul Veyne se referă la capacitatea istoricului de a strânge toată *documentația posibilă* legată de subiect și acest criteriu este îndeplinit cu prisosință – dacă ne uităm la ultima parte a cărții vom vedea ce bogată și completă este baza documentară; vă spun sincer că am citit cartea cu un spirit critic. Ca și doamna Maria Voinea și ceilalți colegi prezenți aici, am fost elevi ai profesorului Miron Constantinescu în perioada 1966-1970, iar o perioadă până la moartea lui, am fost cercetător la Laboratorul de Sociologie (1970-1974), despre care voi spune câteva cuvinte pentru că și aici există o serie de confuzii. Aș adăuga și un al treilea criteriu, talentul literar. Am discutat cu domnul profesor Chelcea asupra acestui subiect. Apare aici și capacitatea autorului de a evoca o personalitate care se înscrie ca într-o tragedie antică greacă. Miron Constantinescu a avut o viață personală tragică, practic patru persoane din familia lui au dispărut și nu în condiții naturale, anume doi băieți, plus fata și soția.

Îmi aduc și eu aminte, și cred că și colegii de la Laborator, de ultima întâlnire cu Miron Constantinescu la CC al PCR. Profesorul avea șireturile de la pantofi descheiate – era un om foarte modest, umbla cu un costum bleumarin și cu o cămașă albă în permanență, ducea o viață foarte austeră (se pare că și reacția violentă a fiicei sale, Luminița, a fost favorizată și de modul foarte auster în care își duceau viața, în condiții apropiate celei de instituție totală). În cartea domului Bosomitu, profesorul Miron Constantinescu este foarte bine prins în evoluție, în momentele esențiale și unde apare această voință de putere extrem de accentuată, chiar patologică. Nu întâmplător domnul Bosomitu arată că Miron Constantinescu este subiect de roman. Apare în romanele lui Petru Dumitriu și Marin Preda. Și Lucian Blaga, în *Luntrea lui Caron*, îl creionează, îl descrie pe Miron Constantinescu foarte bine și se subliniază în carte ideea formulată de Petru Dumitriu care atunci „era pe cai mari”, era președintele Uniunii Scriitorilor. Spunea despre Miron Constantinescu că este singurul om cu care se poate discuta, restul conducătorilor fiind niște incuți, desigur, cu excepția lui Pătrășcanu, deci avem creionată personalitatea, viața particulară apoi și

coborâșurile și suișurile în plan politic și social. Domnul Bosomitu a subliniat foarte corect că Miron Constantinescu nu mai revine după 1966 în prima linie a Partidului, ci rămâne în a doua linie. Familia Ceaușescu îl privea cam circumspect, ca pe un pericol potențial.

Și acum dați-mi voie să vă povestesc o legendă pentru că un personaj de o asemenea anvergură păstrează și o aură legendară. Am mai spus-o într-un alt context. Că nu a fost crezută, asta este o altă problemă. În 1974, Miron Constantinescu era în situația de a ocupa fie funcția de prim-ministru, fie pe cea de președinte al Marii Adunări Naționale. Am aflat că numirile acestea se puneau în două plicuri, figurau două nume pentru primul-ministru și pentru președinte al Marii Adunări Naționale: Manea Mănescu și Miron Constantinescu. Plicul câștigător a fost pentru Manea Mănescu, iar Miron Constantinescu a devenit președinte al Marii Adunări Naționale. Aici intervine destinul: portretul lui Miron Constantinescu figurează printre președinții Parlamentului României, dar pe line de Partid a fost o cădere indiscutabilă.

În 1974 se mai întâmplă un alt eveniment, vizita pe care o întreprinde Miron Constantinescu în Japonia. În calitate de vice-președinte al Consiliului de Stat, acesta era trimis de Ceaușescu la diferite întruniri, înscăunări, numiri de președinți, în București și în diferite capitale ale lumii. Se spune că atunci când s-a dus în Japonia la încoronarea împăratului, Miron Constantinescu s-ar fi întâlnit în secret cu Kosîgin [Alexei Kosîgin, Prim-ministru al URSS între 1964-1980 – S.C.], deci ar fi avut o discuție cu acesta; nu se știe ce a discutat Miron Constantinescu cu Kosîgin, cert este că s-a aflat la București și aceasta ar explica trecerea sa pe o linie moartă.

Maria Voinea: S-a furat, s-a furat biblioteca...

Iancu Filipescu: Și au dispărut toate manuscrisele legate de cercetările Institutului de Științe Economice, la fel *Caietele Laboratorului de Sociologie*, care sunt surse de documentare. După aceste evenimente nu am putut participa nici măcar la înmormântarea lui Miron Constantinescu, făcându-se o listă specială. În încheiere aș adăuga că în memoriile pe care le-a publicat Ion Iliescu, acesta menționează că în 1966, la Cabinetului secretarului cu propaganda al CC al PCR s-a prezentat Miron Constantinescu cu documentația pentru înființarea Secției de Sociologie a Universității din București. Cel care a dat aprobarea pentru înființarea Secției de Sociologie a fost Ion Iliescu. Mă opresc aici ca să mă încadrez și eu în timp și voi răspunde la întrebări, dacă vor fi. Vă mulțumesc frumos.

Septimiu Chelcea: Încă un foarte bun exemplu să știți, domnule Bosomitu, că dacă ați fi stat de vorbă cu profesorul Iancu Filipescu înainte să scrieți cartea, personalitatea lui Miron Constantinescu poate ar fi căpătat o aură: tragismul acestei persoane, acestei personalități.

Ștefan Bosomitu: Eu cunosc lucrurile astea în principiu, dar am ales să nu vorbesc aproape deloc despre aceste amănunte.

Septimiu Chelcea: A fost un motiv special ca să renunțați la ...

Iancu Filipescu: În carte este prinsă dramatica, am subliniat.

Ștefan Bosomitu: Am ales să nu insist asupra acestor drame, pentru că sunt chestiuni care țin mai mult de latura personală.

Septimiu Chelcea: Aveți și în titlu: „O biografie”.

Ștefan Bosomitu: Da, da.

Septimiu Chelcea: Oricum, mulțumesc domnului profesor Iancu Filipescu: a venit cu lucruri pe care nu mi le-a spus niciodată, deși ne cunoaștem de foarte mult timp. Am aflat și eu că șase colonei au venit la Iancu Filipescu să-l întrebe despre cine a venit cu anunțul că Laboratorul va fi evacuat, dar el nimic!

Iancu Filipescu: Miron Constantinescu a dat telefon șefului Securității Statului, Ion Stănescu. S-a aflat cam cine ar putea să știe și m-am pomenit și eu, probabil că și alți colegi, supus unei interogări..., dar până la urmă tot am fost evacuați din clădirea de pe str. Rafael Sanzio într-o încăpăre a Universității, în Panduri, imediat după moartea lui Miron Constantinescu.

Septimiu Chelcea: Îl rog pe domnul profesor Călin Cotoi să ne spună ce gândește despre cartea domnului dr. Ștefan Bosomitu.

Călin Cotoi: Pot să stau jos?

Septimiu Chelcea: Stați unde vreți dumneavoastră. Puteți să stați și pe masă dacă vreți.

Călin Cotoi: Mulțumesc mult, în primul rând mulțumesc organizatorului și în aceeași măsură autorului cărții pe care am citit-o cu multă plăcere și cu mult interes. Am aflat unele chestii pe care nu le știam.

Cei prezenți aici ne putem împărți, așa la o primă vedere, în două grupe: cei care l-au cunoscut direct pe Miron Constantinescu și cei care nu l-am cunoscut direct. Toți suntem uniți de o curiozitate față de istoria sociologiei românești. Sigur că sunt avantaje și dezavantaje în ambele

tabere. Cei ce l-au cunoscut direct știu, probabil, mai multe sau alte lucruri decât au păstrat arhivele și au o înțelegere bazată pe memorie – nostalgică sau nu; ceilalți, pentru care legătura cu epoca este una doar istorică, pot avea o altă perspectivă, ce le permite să vadă alte lucruri și alte contexte.

O să încerc să fiu foarte scurt – probabil că multă lume vrea să zică, să spună, să pună întrebări, fiindcă a fost o persoană fascinantă și de aproape și de departe acest domn Miron Constantinescu. Vreau să spun, în primul rând, că mi se pare de foarte bun augur că încep să apară o serie de cercetări monografic-biografice despre personalitățile, persoanele importante din epoca respectivă și cartea asta e într-un fel un cap de serie – cel puțin pe zona asta a științelor sociale din câte știu eu. Mă bucur foarte mult și sper să continue această inițiativă.

Din punctul meu de vedere, citind cartea relativ de curând, nu e vorba de o monografie de sociolog în primul rând, e secundar o monografie de sociolog. Este o istorie politică a unui sociolog. Ceea ce se reflectă în alegerile în viața lui Miron Constantinescu. Probabil acesta este și motivul pentru care cele două studii de caz care apar în carte, referitoare la relația dintre Miron Constantinescu și Anton Golopenția și la problema reînstituționalizării sociologiei sunt oarecum excentrice față de restul poveștii, care este o poveste mai mult evenimentială despre perioada comunistă.

Dinspre istoriografie spre sociologie, în ultimul timp cel puțin, oricum mult mai mult decât invers, vin multe cărți și idei, teme de cercetare. Nu este vorba doar de cantitate, fiindcă întotdeauna istoriografia de pe la noi a avut productivitate mai mare decât sociologia, dar apar și abordări potențial comune, teme de interes comun și mi se pare că astă carte se înscrie într-o nouă serie de propuneri, de provocări venite dinspre istoriografie spre sociologie, ceea ce este într-un fel enervant și într-un fel plăcut în același timp.

O să mă refer, fiindcă suntem totuși majoritar sociologi în această încăpere, la modul în care istoriografia poate discuta cu sociologia, poate intra într-un soi de dialog creativ. Mă interesează mai mult tocmai partea excentrică, relativ periferică a cărții – cele două studii de caz – care sunt, după mine, extrem de interesante și în care autorul pune niște probleme în mod serios și onest. Nu spun că le rezolvă, dar le propune și le tematizează, ceea ce este deja important. În ambele cazuri – și în cel a lui Golopenția și cel al reinstituționalizării sociologiei – este vorba de problema reproducerii competențelor tehnice și profesionale, a continuității și rupturilor istoriei științelor sociale și al modului în care se destructurează și restructurează expertize în acea perioadă de după Al Doilea Război Mondial. Anton Golopenția este convins că va fi susținut, preluat de către noua conducere comunistă, nu din motive personale, nu datorită lui Miron Constantinescu, dar în special datorită calităților lui de organizator, de statistician, de demograf, de expert în ale statului în mare măsură. Va fi, cu toate acestea, anihilat cu repeziciune și cu o brutalitate excepțională. Este vorba în mod clar de un om care nu citise bine timpurile. Momentul este evident unul de ruptură, dar nu este doar asta. Miron Constantinescu, de exemplu, are un fel de continuitate profesională și politică. Nu știu în ce măsură expertiza pe care a câștigat-o în cadrul Școlii de la București se simte foarte tare în parcursul lui politic de mai târziu, dar probabil că există o influență.

În ceea ce privește cel de al doilea studiu de caz, cel al reinstituționalizării sociologiei, aici mi se pare că Ștefan ridică niște probleme care, pentru sociologi, sunt fundamentale și rămase încă nerezolvate. În primul rând, este vorba de problema influențelor prin care sociologia renaște, reapare sau este recreată în anii 1960'. Este o apariție autohtonă sau este o influență determinantă din exterior? De unde anume: din Uniunea Sovietică, din Polonia, din America, din Franța, dintr-un imaginar istoric, din niște competențe transnaționale post sau inter-belice? Asta e o problemă complicată care se leagă și de problema apariției sociologiei în interbelic, problema asta a influențelor este obsesivă, mai ales în țările necentrale sau periferice. Cum se poate folosi un discurs cu anumită forță, prestigiu, eficacitate în locul în care a fost produs (central), într-un alt mediu (periferic) cu alte tensiuni și dileme? Prin succesive deconstrucții și reconstrucții acest discurs științific este schimbat, dar, în același timp, trebuie să rămână recognoscibil pentru cei din afară (centru) ca să-și păstreze puterea de legitimitate. E un joc între transformare și recunoaștere din afară, pe care Miron Constantinescu îl joacă foarte serios și pe tărâmul istoriei și al sociologiei în paralel, ceea ce este foarte interesant și cred că este un punct bun de plecare pentru un dialog între istorie sau istoriografie și sociologie.

O altă problemă interesantă este cea a independenței disciplinei. Cât de independentă era sociologia în perioada comunistă? Ceea ce ne vine să spunem este că foarte puțin, dar poate nu era

chiar așa puțin. Tocmai fiindcă devenise foarte tehnică era și acolo un spațiu de joc probabil. Cât de independentă era în perioada interbelică? Ne vine să spunem foarte mult, nu este foarte sigur că era chiar așa independentă.

Iancu Filipescu: Și acum la fel?!

Călin Cotoi: Pe urmă, o altă problemă este ce a însemnat filozofia marxistă după 1945. Adică nu neapărat filozofia marxistă ca filozofie, ci ca instrument discursiv. Cum era folosită în discursurile de putere dintre discipline? Ce însemna să fii în acord cu filozofia marxistă? Ce tipuri de strategii instituționale, biografice și de scris erau folosite în funcție de această chestie relativ goală de sens, care era filozofia marxistă prin anii 1970' cel puțin.

Eu o să mă opresc aici, nu înainte de a-i mulțumi lui Ștefan și sperând că, îmi place să cred, cartea asta va da naștere unor replici sau măcar discuții în zona asta care se poate configura, chiar dacă încă nu este foarte clară: între istoriografie și sociologie. Mulțumesc încă o dată.

Septimiu Chelcea: Domnule profesor vă mulțumesc și eu foarte mult pentru punerea unor probleme teoretice foarte interesante.

Acum încă o dată întreb dacă sunt întrebări pentru domnul dr. Ștefan Bosomitu. Nu sunt întrebări. Atunci, domnul profesor Dan Căldărușe va spune câteva cuvinte despre anii studenției la sociologie și despre profesorul Miron Constantinescu. Domnul profesor Dan Căldărușe a venit de la Drobeta Turnu Severin cu treburi în București. A aflat despre lansarea cărții și a vrut neapărat să participe la întâlnirea noastră.

Căldărușe Dan: Cei doi profesori, doamna Prorector Maria Voinea și domnul profesor Septimiu Chelcea au predat la ultima promoție de sociologie, din care am făcut și eu parte. Cu domnul profesor Septimiu Chelcea și cu domnul profesor Iancu Filipescu sunt și prieten pe facebook. Referitor la profesorul Miron Constantinescu: l-am avut profesor la "Introducere în sociologie". Un om deosebit, ca profesor. Imi amintesc de niste momente interpretate ca picanterii ale timpului: era așteptat la intrarea în Facultate. Venea cu mașina oficială. Femeia de derviciu aducea pe o tavă cana cu apă. Aducea și un cuier, pentru că în amfiteatru noi ne atârnam hainele pe la ferestre. Venea în amfiteatru... Și încă ceva...., acum sa-mi fie iertat și Dumnezeu să-l odihneasca, n-am participat la înmormntarea lui. Nu suferea culoarea roșie, toți studenții erau invitați foarte frumos de ceilalți colegi ai dânsului să-și dea jos haina sau ploverul, dacă erau de culoare roșie. Nu suporta această culoare. Țin minte că la un curs ne-a povestit că, atunci când a făcut puscarie, comunica cu colegii din

închisoare prin bilețele scrise cu sânge din zgârietura făcută pe mâini. Spunea că păstrează bilețelele, dar „culoarea roșie a devenit maro”. L-am avut profesor între 1973-1977. Este promoția care...

Iancu Filipescu: Până în 74!

Dan Căldărușe: În 1977 am terminat facultatea și, ca sociologi, ne-au repartizat profesori. Eram o facultate foarte liberă, nu domnule profesor?! Liberă în gândire, așa am priceput-o, era interesant.

Acum ceva personal: deși mie nu mi-a plăcut această profesie de profesor de liceu, recunosc că este cea mai frumoasă; parcă este făcută pentru mine. Atunci am fost obligat să intru în sistemul de învățământ; acum sunt obligat să ies, pentru că nu am gradul 1. Nu am reușit în 38 de ani de activitate la catedră să-mi dau gradul 1. Metodologia de acordare a gradelor didactice în învățământul preuniversitar este interpretabilă, legile sunt interpretabile și acum, pur și simplu, sunt expulzat din învățământ. Am fost azi la Ministerul Educației. Rămâne să se decidă..., dar nu pe cale de pile, slavă Domnului.

Participarea mea aici, la această discuție, mă onorează. Cu doamna Prorector Maria Voinea m-am întâlnit și ieri să o salut, cu cei doi domni profesori Septimiu Chelcea și Iancu Filipescu comunicăm zilnic pe Facebook. Am emoții dacă îmi dau like, vă spun sincer, dacă îmi dă domnul profesor like la ce postez, sincer vă spun, înseamnă că mai merge treaba – pe cuvânt de onoare vă spun, domnule profesor Iancu Filipescu.

În concluzie, aș vrea să-l întreb pe domnul dr. Ștefan Bosomitu dacă modul de producție tributar mai este și acum în actualitate. Răposatu' Miron Constantinescu ne-a vorbit despre acest mod de producție. I-am întrebat și pe colegii de la liceu, profesori de istorie, dacă se recunoaște existența acestui mod de producție pe teritoriul de azi al României.

Vă spun sincer că mi-a făcut cea mai mare plăcere discuția de până acum.

Septimiu Chelcea: Domnul profesor Dan Căldărușe a dezvăluit că suntem prieteni și pe Facebook, așa cum sunt prieten pe Facebook și cu domnul Aurel Curdov, care mi-a trimis o fotografie cu medaliile pe care le-a primit Miron Constantinescu din partea Guvernului Franței. Dacă are încredere în noi, să facă să circule aceste medalii [cele două medalii ... au fost examinate pe rând de cei prezenți în sală – S.C.].

Aurel Curdov: O să le dau să circule și, dacă doriți, să le priviți și pe revers. Este vorba două decorații franțuzești primite în anul 1957 și 1963. Este medalia de veremeil de aur [bronz aurit – S.C.], medalia

franceză a muncii. Este foarte interesant: din cât am studiat ele au mai fost acordate unor personalități din zona Africii de Nord, în special, și din Asia. Probabil că în 1957 Franța îl considera în continuare pe Miron Constantinescu unul dintre intelectualii comuniști din partea Blocului Comunist și probabil că unul dintre reformatorii sistemului, având în vedere că în 1953 Stalin se prăpădise. Nu știu acum unde au fost decernate și primite, pentru că ele puteau fi primite la Ambasadă aici sau la Paris, știu doar că ele se decernează de 1 ianuarie și de 14 iulie. Cam asta am putut să spun. Sunt aici venit în calitate de invitat, profesia mea fiind de tehnician de avion.

Septimiu Chelcea: Vă mulțumesc frumos domnule Aurel Curdov. O rog pe doamna profesoară Maria Voinea să evoce personalitatea lui Miron Constantinescu și viața din Catedra de Sociologie, pentru că a fost eleva lui Miron Constantinescu. A făcut parte din prima Catedră de Sociologie și acum reprezentantă conducerea Universității, aici de față.

Maria Voinea: Grea sarcină să vorbesc despre profesorul Miron Constantinescu; mulțumesc foarte mult domnule profesor Chelcea, mulțumesc autorului care ne-a dat acest prilej astăzi. Am citit cartea acum două săptămâni la sugestia profesorului Chelcea; nu știam că a apărut, m-am dus și am cumpărat-o, am găsit-o chiar în ziua în care mi-a recomandat-o Septimiu și am citit-o, destul de greu am citit-o. Cartea este foarte stufoasă, plină de documente; sunt unele capitole pe care le-am citit mai greu, dar este o carte, totuși, care se bazează pe foarte multe documente și, ca atare, nu poți să o citești ca pe un roman.

Un roman, însă, a fost viața profesorului Miron Constantinescu și, din păcate sau din fericire, am fost părtașă eu și promoția mea la o parte din această viață, la segmentul pe care profesorul l-a lăsat să fie dezvăluit și cunoscut de noi. Nu știu cum se face că am fost chiar apropiată de profesorul Miron Constantinescu.

Dar să o iau cu începutul. Dacă Miron Constantinescu nu avea un rol foarte important în reînstitucionalizarea sociologiei probabil că eu azi aș fi fost în altă parte și nu la Universitate, pentru că mă pregăteam să dau în 1966 admiterea la Medicină și învățam pe rupte. Pe vremea aceea nu era cu meditari, deci învățam singură. Tatăl meu a citit într-o zi în ziar că după 20 de ani de interdicție, sau cum s-o fi exprimând la vremea aceea, se reînființează la Facultatea de Filosofie secția de Sociologie ș.a.m.d. Tatăl meu a fost un autodidact desăvârșit, cunoștea foarte multe lucruri, cunoștea inclusiv ceva din Școala Sociologică de la București și, mai ales, din implicarea pe care Fundația Carol, Fundația Regală, a avut-o în aceste cercetări, el fiind promonarhist, dar asta este o altă problemă. Fiind un tată autoritar mi-a impus să dau la Sociologie. Nu am putut să ies din decizia lui și în două săptămâni a trebuit să recapitulez istoria și filosofia, materiile din ultimele clase de

liceu, și să dau o admitere grea, foarte grea. Am aici colegi, Iancu Filipescu, profesorul Mărginean, care pot confirma. O admitere grea pe care am trecut-o cu brio, nu mă așteptam nici eu. Trebuie să vă spun că am intrat prima din lista de candidați, dar nu asta este problema, am intrat așa cu obidă, deci nu știam ce este sociologia și voiam să mă fac medic, însă faptul că am intrat cu o poziție bună și pe urmă atmosfera din Facultatea de Filosofie, profesorii, colegii (eram foarte puțini în grupă; grupa era o serie întreagă sau seria era o grupă de douăzeci și ceva de colegi), profesorii de la curs ne erau și profesori de seminar, ceea ce astăzi nu se mai întâmplă, ne-au făcut să ne simțim foarte bine și să fim foarte apropiați și încet, încet asta a devenit o motivație pentru ca eu să îndrăgesc sociologia și să o parcurg altfel decât credeam la început.

L-am avut profesor, deci în acest context vreau să vi-l descriu pe profesorul Miron Constantinescu în câteva cuvinte: era un om extrem de sobru, aproape rigid, un om care nu era popular și nu căuta popularitatea, dar un om care avea autoritate, avea prestanță și fizică, era solid, un om înalt, dar avea și prestanța și prestația intelectuală deosebită, era un om care era responsabil de cuvintele pe care le spune, vorbea destul de rar, destul de apăsător și venea întotdeauna la cursuri în amfiteatrul Cantemir cu volume de cărți după dânsul, cărți de filozofie, Hegel, cărți de economie, Marx „*Capitalul*”, alte cărți din care ne citea unele pasaje pentru a întări ideile domniei sale de la curs. Nu pot să ascund că profesorul Miron Constantinescu la cursul de „Sociologie generală” sau, cum se numea el la vremea aceea, „Introducere în sociologie”, nu făcea și referiri la ideologia marxistă; trebuie să spun faptul că dânsul considera Sociologia generală ca Materialism istoric și ramurile sociologiei ca sociologie pură. Sociologia de teren era, în viziunea dânsului, ceea ce întregia această știință. Ceea ce este corect. De atunci și mi-a rămas în cap. Este adevărat și faptul că sociologia este o știință a relațiilor sociale.

Era un om care nu vorbea mult, nu ținea cursuri unde să-ți notezi sute de pagini, două pagini de notițe dacă luam, dar era vorba de esența cursurilor, era vorba de conceptele fundamentale și de autorii consacrați pe care sociologia îi avea până la acel moment. Pentru noi, profesorul Miron Constantinescu, deși era activist de partid și cunoșteam funcțiile dânsului, nu a contat, cel puțin, la generația mea ca un ideolog, ca un activist. Să știți că nu ne vorbea de Nicolae Ceaușescu, n-a bătut cu pumnul în masă (nici profesorul Ioan Drăgan nu a făcut-o și va trebui să recunoaștem și acest lucru). Era un om care lăsa să curgă de la sine discursul domniei sale și, sigur că, printre rânduri puteai să mai înțelegi câte ceva dacă erai atent, dar nu a făcut cu noi ideologie marxistă sau de alt fel, ci a făcut cu noi sociologie și ne-a învățat o mulțime de lucruri. Ce țin minte este că a încercat să se apropie de studenți. În anul I, la sfârșitul anului I eram în practică la Slatina și domnia sa a venit să ne viziteze, a stat la masă cu noi la cantină, a povestit până seara târziu.

Iancu Filipescu: S-a schimbat și felul de mâncare de meniu.

Maria Voinea: A schimbat meniul, a și dansat cu noi ș.a.m.d. La absolvirea Facultății a venit cu noi la banchet și s-a simțit bine ș.a.m.d. Însă, vreau să vă spun ceva despre ceea ce domnul Bosomitu, s-a ferit, poate, să dezvăluie, și anume ceva din tragismul vieții dânsului. A avut o viață chinuită. Nu uitați că provine, ca să mă exprim sociologic, dintr-o familie „dezorganizată”, a rămas orfan de mic, tatăl natural nu l-a recunoscut ca fiu, deși tatăl natural era o mare personalitate a științei [Gheorghe M. Murgoci, geolog, geograf, membru al Academiei Române – S.C.]. În sfârșit, rămânând orfan nu știu cine l-a mai putut influența. L-a influențat Partidul Comunist, dar asta este altceva. A avut o viață foarte chinuită; vă spuneam, însă, că a fost aproape de mine nu știu prin ce împrejurare. Când s-a întâmplat nenorocirea cu soția dânsului, când Sulamita a murit, mi-a dat telefon de la Karlovy Vary să mă înștiințeze. Eu eram studentă în anul al doilea sau al treilea.

Iancu Filipescu: În anul al doilea.

Maria Voinea: În 1968, studentă în anul al doilea, vă dați seama. Pe urmă, când i-a murit Horia [într-un accident pe pârtia de ski – S.C.], mi-a spus că săptămâna următoare vor apărea în revista *Lucașfărușul* poezii de-ale lui Horia. Ce să vă spun?! Am fost la înmormântarea băiatului: o tragedie, o viață nenorocită din punctul ăsta de vedere, al evenimentelor personale. Ori asta n-a putut să nu-l încarce, să nu-l marcheze. Eu știu că în 1974 în iulie, când a murit, eram în practică la Vălenii de Munte cu Vintilă Mihăilescu și alți studenți, cu băiatul lui Pavel Câmpeanu – am uitat cum îl cheamă numele mic.

Iancu Filipescu: Gheorghe, Ghiță Câmpeanu.

Maria Voinea: Am aflat că a murit Miron Constantinescu în mod suspect. A fost găsit mort în casă. A murit în condiții, să le spunem, suspecte, în floarea vârstei. Sigur că pe noi ne-a impresionat foarte mult, pe mine m-a impresionat foarte mult. Este înmormântat împreună cu Sulamita și cei doi băieți la Timiș într-un cimitir care se află sus, pe un deal... Lucrurile acestea, cum să vă spun, m-au marcat.

În 1970, încerc să mă încadrez și eu în timp, când noi am absolvit facultatea, prima promoție, Catedra nu avea posturi vacante de asistent și atunci Iancu Filipescu și subsemnata am fost angajați de dânsul, adică și urmare a recomandării domniei sale, la Laboratorul de Sociologie al Catedrei, care era ca o pepinieră pentru Catedră. Totodată, domnia sa mi-a dat dispensă să-i țin pentru o vreme cursul de „Introducere în sociologie”, ceea ce pentru mine a fost extrem de onorant. I-am spus că nu mă adaptez deloc la Laborator, i-am spus ca vreau să fac muncă la catedră și nu muncă de cercetare

sau numai muncă de cercetare și m-a înțeles și dânsul și profesorul Drăgan. Și astfel în 1972 am dat concurs de asistent la catedră. Pentru că domnul profesor Chelcea m-a invitat să spun câte ceva din viața de catedră din 72' și până acum. Sigur, structură, componența catedrei s-a schimbat, se înțelege, dar au fost și momente și situații în care am fost singură ca femeie în catedră și s-au purtat frumos colegii mei, așa ca să spunem lucrurilor pe nume. Profesor Andrei Stănoiu este aici de față și poate confirma: adică, am muncit cot la cot cu dânsii, nici nu puteai să faci altfel. Erau profesori extrem de serioși și extrem de competenți. Profesorul Chelcea m-a ajutat în carieră, a fost membru în toate comisiile mele de promovare, de doctorat ș.a.m.d. Un rol foarte important în cariera mea l-a avut profesorul Henri Stahl, cu care mi-am dat doctoratul și am făcut toate practicile de studentă. Vreau să vă spun că era o atmosferă de lucru și că Miron Constantinescu a vegheat într-un fel la această atmosferă. Eu nu vreau să idealizez situația, dar ne chema la ședințe de catedră la Comitetul Central și acolo ne întreba pe fiecare dacă avem normă, dacă ne iese norma. Să nu uităm că, la vremea aceea, sociologia, deși era, să zicem, într-un avânt instituțional, lucrurile nu stăteau chiar așa în sensul că nu erau suficiente ore și a trebuit să ținem, cu greu să încropim normele. Ne întreba de fiecare dată dacă avem norme, care este situația noastră, ce probleme avem, ce discipline nu sunt acoperite, cine să le acopere, cum să ne ajutăm unii pe alții ca planul de învățământ în ansamblu să fie acoperit și sigur să oferim studenților o pregătire cât mai complexă și variată, în așa fel încât să se formeze ca profesioniști. Deci, lucrurile au evoluat pozitiv în Catedră până în ziua de astăzi. Era firesc ca lucrurile să se întâmple așa, cu sincope, pentru că în 77' Secția de Sociologie s-a unit, de fapt toată filosofia, toată Facultatea de Filozofie s-a unit cu Facultatea de Istorie și de aici lucrurile au luat o altă întorsătură.

Vreau să vă spun, referitor la ce ați spus dumneavoastră, domnule Bosomitu, că a avut o discuție Miron Constantinescu cu Ceaușescu să-l convingă să reinstituționalizeze sociologia și s-a folosit de idei de-ale lui Ceaușescu, care s-a și exprimat că au fost științele acestea oprite și nu

știu ce... Miron Constantinescu avea o vorbă pe care este bine să o reținem (fără o rezonanță academică), dar era foarte plăcută pentru noi: „Să știți că s-a dat drumul la sociologie” – o expresie foarte frumoasă pentru noi. Acum este drumul sociologiei: sociologia este, după cum vedeți, foarte des invocată și mai bine și mai puțin bine, sociologia însă merită să rămână pe firmamentul oricărei societăți și a societății românești, dacă este făcută de profesioniști. Și noi vrem să credem că aici, în Facultatea de Sociologie și Asistență Socială unde ne aflăm, se pregătesc profesioniști autentici. Vă mulțumesc foarte mult.

Septimiu Chelcea: Și noi cu toții vă mulțumim. Doamna prorector ne-a vorbit cu multă căldură despre Miron Constantinescu. A evocat momente semnificative din viața Catedrei. Dânsa, tot așa într-o formulă neacademică, este „mama tuturor răniților”.

Maria Voinea: Bunica. Acum sunt bunică.

Septimiu Chelcea: Toți studenții, care au probleme cu căminul, cu știu eu cu ce, apelează la doamna prorector. Și pentru acest lucru studenții din sociologie și eu personal vă mulțumesc foarte mult.

Maria Voinea: Și eu vă mulțumesc.

Septimiu Chelcea: Dumneavoastră ați invocat numele profesorului Ioan Drăgan. Dânsul a fost șeful catedrei, l-am invitat. Din păcate, are o situație de sănătate nu foarte fericită. M-a rugat să vă transmit gânduri bune și să-l considerăm că este și dânsul aici, iar, dacă vom scoate un volum aniversal, dânsul va depăna amintirile, pentru că – slavă Domnului – are ce să povestească în legătură cu Catedra de sociologie. Pe de altă parte, a invocat domnul Călin Cotoi studiul de caz referitor la relația lui Miron Constantinescu cu Anton Golopenția. Să știți că am invitat-o pe doamna profesoară Sanda Golopenția, dar dânsa nu este în momentul de față în România. I-am prezentat pe scurt cartea și este foarte dornică să o citească.

Îl rog pe domnul Andrei Stănoiu să continue discuția noastră. Domnul profesor Andrei Stănoiu este decan la Universitatea „Nicolae Titulescu”. A fost membru al Catedrei de Sociologie de la Universitatea din București. Când, în 68’, am fost și eu parașutat la Catedră, domnul Andrei Stănoiu avea vechime.

Andrei Stănoiu: În primul rând vreau să-i mulțumesc domnului profesor Septimiu Chelcea, amicului meu, Septimiu Chelcea, pentru inițiativa de a organiza această întâlnire. Mi se pare binevenită și ar fi util să mai avem asemenea întruniri și cu prilejul omagierii altor personalități. Totodată, aș dori să-l

felicită pe autorul lucrării, domnul Stefan Bosomitu, pentru efortul încununat de reușita de a elabora această biografie.

Aș vrea să fac o observație, și anume că ar fi fost util pentru cartea pe care a scris-o dânsul, ca, atunci când se referă la reinstituționalizarea sociologiei, să nu se limiteze doar la documente, ci să stea de vorbă și cu cei care au trăit efectiv tot acest proces. Dar asta nu afectează în niciun fel calitatea și valoarea deosebită a cărții. Am lucrat la Catedra de sociologie timp de 23 de ani, din 1967 până în 1990, apoi m-am transferat la Ministerul Apărării Naționale, unde exista o puternică unitate de cercetare sociologică, Secția de Studii Sociale a Armatei, alcătuită din absolvenți de sociologie, cercetători foarte competenți care au făcut multe investigații. Cred că și acest aspect ar fi trebuit să fie surprins în lucrarea dumneavoastră, domnule Bosomitu.

Sigur că înființarea și funcționarea acestei secții nu au o legătură directă cu profesorul Miron Constantinescu, însă ar fi fost bine să fi fost menționată în lucrare, așa cum au fost menționate unități de cercetare din alte locuri decât din Academia Română și din Universitatea din București. Pe domnul profesor Miron Constantinescu l-am cunoscut destul de bine, era un om care impresiona prin ținută, competența, logica și rigoarea discursului științific pe care le dovedea la curs. Spunea colegul mai devreme că atunci când venea la Facultate era așteptat de femeia de serviciu cu nu știu ce cană cu lapte... ceea ce este fals.

Septimiu Chelcea: Apa o aduceam noi, domnu' profesor, nu-i așa!?

Iancu Filipescu: Bineînțeles, era apă potabilă!

Andrei Stănoiu: Dar eu știu sigur că nu era adevărat. La toate cursurile îl așteptam împreună cu alți colegi și acest fapt [cu apa – S.C.] nu s-a întâmplat niciodată. Ce m-a impresionat pe mine în primul rând a fost că dânsul a instaurat o atmosferă de colaborare în cadrul catedrei. În ședințele de

catedră pe care le ținea la Ministerul Învățământului sau la Comitetul Central, fiecare dintre membrii catedrei putea să spună ce dorea, ce gândea, putea să-și exprime puncte de vedere diferite de ale domniei sale, fără să interzică sau să respingă vreun punct de vedere exprimat de către un membru al catedrei. E drept că până la urmă replica dumnealui era următoarea: „Vorbiți toți, spuneți toți ca să știu ce să decid”. În legătura cu presupusa obstrucționare a activității în Catedra de Sociologie a profesorului Stahl de către Miron Constantinescu, menționată în lucrare, sunt sigur că nu este adevărată.

Iancu Filipescu: ,Da, aici este corectă observația!

Andrei Stănoiu: Eu cred că l-a sprijinit pe profesorul Stahl, iar faptul că profesorul Vasile Caramelea n-a reușit să ocupe un post în Catedră nu se datorează profesorului Miron Constantinescu, ci unui concurs nefavorabil de împrejurări.

Dânsul [profesorul Miron Constantinescu – S.C.] era un om cu totul deosebit, iubea și încuraja cercetarea de teren a studenților. Îmi amintesc că, atunci când s-au reluat cercetările în fosta Plasa a Dambovicului, a fost cel care a susținut cu foarte multă tărie această reluare (au fost efectuate trei cerceări în această zonă: în comunele Teiu, Căteasca și Mozaceni). La toate am participat, prima fiind condusă de către profesorul Henri H. Stahl, iar celelalte două au fost coordonate de mine împreună cu regretatul meu coleg, Ion Mihailescu, și cu un sociolog francez. Interesul deosebit a lui Miron Constantinescu pentru aceste cercetări este probat și de faptul că, atunci când s-a realizat cercetarea la Căteasca, a mers dânsul personal, împreună cu Roman Moldovan [om politic, economist, sociolog, rector al Academiei de Științe Economice – S.C.], în această deplasare și a avut o întâlnire foarte interesantă cu conducerea Primăriei și cu oamenii din comună, în cadrul careia a insistat foarte mult asupra importanței unor asemenea cercetări.

Așa cum spunea și colega mea Maria Voinea, dânsul a mers de nenumărate ori pe teren, la diverse echipe studențești de cercetare sociologică, fiind foarte apropiat de studenți. Cred că se cuvine a fi remarcat și faptul că Laboratorul de sociologie al Universității a avut viața lui foarte intensă în primul rând datorită domnului profesor Miron Constantinescu, care venea la aproape toate ședințele și care conducea cu competență, eleganță și deschidere lucrările acestuia. Întâlnirile erau foarte interesante, așteptate de către toată lumea, dezbaterile, la care participau numeroase personalități științifice, erau substanțiale, profunde, pline de conținut și erau exprimate puncte de vedere foarte diferite. Menționez și rolul deosebit pe care l-a avut profesorul Constantinescu în apariția revistei *Viitorul social*. Am făcut parte din colectivul redacțional al acestei reviste și pot să vă spun că era, la momentul respectiv, una dintre cele mai interesante și mai de substanță reviste de

sociologie. De asemenea, aş sublinia contribuția deosebită a lui Miron Constantinescu și în încurajarea și sprijinirea membrilor Catedrei și Laboratorului cu prilejul participării echipei de sociologi la Congresul Mondial de Sociologie de la Varna din 1970.

Mă rog, ar fi foarte multe lucruri de spus. Eu mă opresc aici. Este momentul să ne exprimăm prețuirea, să păstrăm o amintire frumoasă față de profesorul nostru, Miron Constantinescu, și să ținem cont că a avut într-adevăr o viață tragică. Îmi amintesc de tristețea chipului său când s-a întâmplat să-și piardă băiatul. Venind la Facultate, la curs, era iarnă, era foarte răcit și mi-a spus: „Uite, după toată nenorocirea, mai sunt și răcit în halul ăsta, de abia pot să vorbesc”.

Septimiu Chelcea: Vă mulțumesc domnule profesor. În continuarea celor spuse de domnul profesor Andrei Stănoiu vreau să citesc din introducerea pe care o face, prefața, pe care o face Miron Constantinescu la *Introducere în Sociologie*, în care mulțumește în mod deosebit profesorului Henri H. Stahl: „Am obținut cu unele dificultăți din partea organelor de învățământ ca profesorul Henri H. Stahl să țină, concomitent cu cursul meu teoretic, un curs de metode și tehnici ale sociologiei, întemeiat pe aceeași concepție ideologică și filozofică. Țin cu acest prilej să-mi exprim mulțumirile mele stimatului nostru coleg și prieten. Henri H. Stahl a fost propus de catedră ca președinte al secției de Sociologie la Academia de Științe Politice și a fost, de asemenea, ales Membru corespondent al Academiei Române [în anul 1990 a fost ales membru titular al Academiei Române – S.C.]

Iancu Filipescu. În urma propunerilor din catedră.

Septimiu Chelcea: Nu se pune, după cum știu eu cum stăteau lucrurile, problema marginalizării profesorului Stahl. Știu că s-a bucurat de stima profesorului Miron Constantinescu.

Iancu Filipescu. Domnul Bosomitu nu indică sursa, propriu-zis sursă, care se referă. Greșesc cu ceva? Am memoria foarte bună. Dați o sursă care spune despre marginalizarea profesorului Henri H. Stahl.

Septimiu Chelcea: Nu mă îndoiesc, domnule profesor Iancu Filipescu, de memoria dumneavoastră foarte bună! Domnul profesor Călin Cotoi vrea să pună o întrebare.

Călin Cotoi: Vreau să pun o întrebare. Sper să nu fie înțeleasă greșit. O întrebare secundară lui Ștefan. Profit de faptul că mulți de aici nu l-am cunoscut direct pe domnul Miron Constantinescu. Am citit, însă, niște chestii, relativ puțin din ce a scris Miron Constantinescu. Nici n-a scris mult, din câte știu eu. Aș întreba, până la urmă cât de sociolog era sau cât de interesant sau cât de multă sociologie

ați învățat de la el? Mă gândesc că, l-ați avut profesor asociat pe Henri Stahl. Totuși era o diferență de profesorat și de câtă carte știau fiecare, Henri Stahl, Traian Herseni și Miron Constantinescu. Cât de mult a fost manager și patron politic al sociologiei și cât a fost sociolog în sociologie? Cam asta ar fi întrebarea mea, mulțumesc.

Septimiu Chelcea: Îl rog pe domnul profesor Ioan Mărginean, director adjunct la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, fost student a lui Miron Constantinescu...

Ioan Mărginean : Lucrarea prezentată este foarte interesantă. Vreau să felicit autorul. Este adevărat, la un moment dat a fost secția asta comună de istorie-sociologie. Dealtfel, există o legătură puternică între sociologie și istorie, ca să explici viața socială. Dacă nu mă înșel, chiar și Miron Constantinescu spunea că „istoria este viața trecutului și sociologia este viața prezentului”. Istoria și sociologia sunt două discipline care se completează (dacă n-a zis-o Miron Constantinescu, mi-a rămas în minte din școală, dar poate a zis-o chiar el).

Un răspuns și pentru colegul Cotoi, când Miron Constantinescu a venit la Catedra de Sociologie avea deja cercetări făcute la institute ale Academiei, între care și cel de Economie, și a făcut cercetări în domeniul rural agrar. Deci, el a fost printre inițiatorii cercetărilor sociologice din România, după ani 60', și nu este pur și simplu plasat să preia sociologia. El a fost interesat de acest lucru și oameni care intrat la Centrul de Sociologie și la catedră au lucrat o perioadă cu dânsul în cercetare.

În al doilea rând, vreau să spun că avea după dânsul acea suită la cursuri : erau 5, 6 până în 10 oameni dintre care unii cred că au contribuit într-un fel sau altul la pregătirea cursurilor. Nu știu cum procedau, dacă discutau în prealabil, dădeau forme scrise, cert este că între cei care veneau la cursuri erau și cercetători de la Institutul de Filozofie, de exemplu, care nu erau implicați în activitatea Catedrei și nici nu știu să fi avut vreo activitate publică cu Miron Constantinescu. În orice caz, pentru noi, studenții din anul întâi, profesorul era foarte bine informat, cel puțin mie cursul de Sociologie generală mi-a plăcut. A reușit să lege peste timp activitatea din perioada studenției (a publicat în volumul *60 de sate*, în cadrul Școlii lui Gusti, lucrarea despre sărăcia în satul Oarja)

Maria Voinea: Da, sigur !

Ioan Mărginean: Am ajuns la Sociologie mai mult întâmplător, spre deosebire de colega mea [doamna prorector Maria Voinea – S.C.]. Nu m-a forțat nimeni, nu avea cine să mă forțeze, eram deja de 22 de ani. Nu puteam să dau la facultăți cu profil tehnic, pentru că nu prea știam matematici

superioare, eram pregătit pentru zonele economie, drept și filosofie. Și la întâmplare a ieșit la sorti filozofie; și la filosofie m-am dus, la secția sociologie. Am citit despre sociologie în martie, când a apărut broșura cu admiterea la noua secție de sociologie înființată și îmi surâdea să ajung acolo, era ceva nou, în liceu plăcându-mi mai mult istoria, economia, și așa am ajuns aici.

Un merit a lui Miron Constantinescu, pe care l-a spus domnul profesor Septimiu Chelcea, a fost orientarea spre cercetare. S-a inițiat în primul an o cercetare la Slatina, s-a publicat pe urmă un volum. A fost primul volum de cercetare propriu-zisă, anterior au mai fost și lucrări având în titlu sociologie, dar erau elaborate de oameni care au venit la sociologie din altă parte și nu aveau regulile de cercetare foarte bine însușite.

Miron Constantinescu venea în practică, era foarte interesat să discutăm, să vadă ce am făcut, încât ne-a imprimat chestiunea aceasta de cercetare. Acum, practica este mai mult la latitudinea studentului, cum își găsește, dar este o preocupare în continuare să se desfășoare activități de practică. Fără practică de cercetare de teren, nu ai ce să faci cu Sociologia.

Un episod tragic în legătură cu Miron Constantinescu, nu l-au spus colegii deloc, a fost în anul 1970. Noi eram la examen cu profesorul Ovidiu Trăsnea, dacă vă aduceți aminte colegilor, și a venit vestea că a murit Miron Constantinescu. Făcuse o cădere mare de tensiune, dar a fost resuscitat și și-a revenit. În timpul examenului am aflat că nu a murit și ne-am bucurat.

Maria Voinea: Ba da, la Trăsnea, ba da.

Ioan Mărginean: O ultimă chestiune. La reuniunea de la sfârșitul studiilor, pe care a invocat-o colega Voinea Maria, profesorul Miron Constantinescu a venit cu notele din anul întâi (noi am făcut numai

un semestru cu dânsul, Introducere în sociologie). Ne-a citit notele la fiecare, se uita la noi și... o întâmplare: o colegă era deosebit de atractivă, îmbrăcată frumos.

Maria Voinea: Ca la banchet...

Ioan Mărginean: Ca la banchet, da..., colega noastră a luat o notă mai mică, și Miron Constantinescu nu i-a spus nota. Nu a dat 10 la niciunul. A dat cinci sau șase de 9 (nouă). Cei trei de aici [Iancu Filipescu, Ioan Mărginean și Maria Voinea – S.C.] am luat 9 (nouă). Legat de acest examen, o întâmplare tragică pentru mine, cel puțin în prima fază. La pregătirea din ajunul examenului am spus că apărut o carte de materialism istoric și în ea se spune că sociologia este materialism istoric.

Iancu Filipescu: Cernea, Mihai Cernea [șef de secție la Institutul de Filozofie al Academiei R.S.R., s-a expatriat în 1974, a lucrat la Banca Mondială în calitate de consilier superior pentru politică socială și sociologie, din 2012 Membru al Academiei Române – S.C.] avea acest punct de vedere, că materialismul istoric este sociologia marxistă.

Ioan Mărginean: Și zice Miron Constantinescu:

– Ce examen dai mâine?

– Păi, de sociologie.

– Păi atunci, sociologie să fie!

Mi-a fost teamă de moarte, n-am dormit toată noaptea, dar a doua zi am răspuns și mi-a dat nota 9 (nouă). Pentru două lucruri îi rămân îndatorat profesorului Miron Constantinescu: sociologia nu este ideologie, ci știință (și acest lucru m-a atașat foarte mult de această profesie, inclusiv afinitatea pentru metodologia cercetării) și că m-a tratat ca om.

Septimiu Chelcea: Nu știu dacă am înțeles bine ce a spus domnul profesor Mărginean.

Ioan Mărginean: În legătură cu ce?

Septimiu Chelcea: Oare, într-o formă elegantă, profesorul Mărginean s-a întrebat, dacă Miron Constantinescu avea „negrii”, persoane care scriau pentru el. Nu știu ce răspuns să dăm, poate domnul Bosomitu a găsit în documente ceva legat de treaba asta...

Bun, domnule profesor Ioan Mărginean, vă mulțumesc frumos. Dar domnul coleg Cornel Constantinescu dorește să intervină, vă rog...

Cornel Constantinescu: „Dacă domnii Mărginean și Filipescu, ca și doamna Voinea au luat 9 (nouă) la „Introducere în sociologie” în vara lui 73’, eu am obținut 10 (zece), dar în carnetul meu de student nu scrie Miron Constantinescu, scrie Maria Ghiță [Maria Voinea – S.C.]”

Și eu mă străduiesc, în seria ”Profiluri sociologice” la Editura Universității din Pitești, să evoc memoria și personalitățile sociologiei românești, dar, pur și simplu, l-am invidiat pe domnul Bosomitu, care este mult mai tânăr ca mine, ca noi toți, și uite că ne dă o lecție teribilă nouă sociologilor și scoate un volum despre Miron Constantinescu. Noi probabil că ne mai hârjoneam, ne mai târâiam și nu reușeam să scoatem un asemenea volum. Profesorul Septimiu Chelcea, cel care mi-a condus lucrarea de licență, m-a sunat la telefon și mi-a spus că a apărut cartea. Am cumpărat-o din Pitești (spre rușinea orașului meu de provincie – un târg de negustori de țuică și de capre – vai de mama lui, dezindustrializat), de la singura librărie rămasă în oraș. A venit un singur exemplar, m-am dus să întreb, l-au căutat pe calculator „mijloace moderne”. Era un singur exemplar și nu îl găsea. Cartea fusese rezervată pentru „cineva”, pe dedesubt, dar mi-au dat-o. Așa am intrat în posesia ei. Ulterior, m-a sunat directorul Filarmonicii din Pitești (și el absolvent de sociologie) și mi-a spus că a mai găsit el două exemplare la o tarabă din oraș. Mai mare rușinea pentru că Municipiul Pitești a fost și un leagăn de formare a multor serii de sociologi. Domnul dr. Bosomitu spune undeva în carte, bazându-se pe o informație a unui coleg mai mare (Vladimir Tismăneanu) un fapt neadevărat: că profesorul Miron Constantinescu, la primul curs pe care îl făcea, ne întreba pe fiecare : „Cum te cheamă? De unde ești? Ce liceu ai terminat? Ce e mama, ce e tata ? Ce lecturi ai în domeniul sociologiei?”

Maria Voinea: Ce este mama, ce este tata, nu ne întreba. Cornel, ce e mama, ce e tata nu întreba; întreba numai de ce am venit la sociologie.

Cornel Constantinescu: Întreba ca să vadă ce suntem: fii de țărani, fii de muncitori, fii de medici, nu cu alte scopuri. Noi am înțeles. Îl interesa cine vine la sociologie, vin fii de muncitori, vin fii de intelectuali ș.a.m.d. Niciodată n-a făcut, în schimb, observații dacă spuneai că ai citit Marx, ai citit nu știu ce, la niciunul din cei 73 de studenți, cați am fost noi în anul I. Nu a făcut niciun fel de observații, însă îl am în minte pe profesorul Miron Constantinescu, în decembrie 1972, când eram student de doar de trei luni, la Pitești la Casa de Cultură a Sindicatelor (doamna profesoară Voinea a fost în sală). Era frumos, pentru că primul secretar ordona că toți profesorii de științe sociale și istorie, toți primarii, secretarii comitetelor comunale de partid, secretarii cu propagandă să fie convocați. Erau

600 de oameni în sală. Printre invitați la acea sesiune la care se aniversau nu știu câți ani de la proclamarea Republicii Populare Române (eram în 72', din '47 erau 25 de ani). Mă rog, acum nu se mai poartă, acum suntem demodați dacă mai vorbim de republică, Doamne ferește! Atunci, într-adevăr, profesorul Miron Constantinescu s-a înfierbântat (cum făcea și profesorul Constantin Nicuță la ore), dar n-a pronunțat numele lui Herseni. A început să țipe la un moment dat: „Vin unii, tovarăși, sprijiniți de unele edituri, și ne servesc surogatele lor drept sociologie marxistă” (se pare că era vorba de Herseni, Caraion ș.a.m.d.). S-a înfierbântat, dar n-a pronunțat nume. În carte, acolo apare că i-ar fi pronunțat numele. Într-adevăr, am citit și eu în cartea profesorului Cătălin Zamfir *O istorie subiectivă în sociologia românească* că profesorul Zamfir ar fi fost întrebat de Miron Constantinescu: „Tu, omul cui ești?”. Nu știu asta. Profesorul Zamfir spune că a fost întrebat: „Mata ești omul lui Herseni sau al meu?”, însă pe noi studenții săi din anul I nu ne-a certat. O completare pentru domnul Bosomitu. În 38', a scris nu numai despre Sepreuș (lucrările sunt în Miron Constantinescu *Cercetări sociologice*, 1971). Acolo are și despre Sepreuș, dar are și despre Bogați – un sat de negustori de fructe și de emigranți la oraș din Dâmbovița. Ei emigrau la oraș unde erau săpători de morminte, gropari în cimitire (și groapa lui Nicolae Ceaușescu este săpată tot de un tip care era din Bogați, care avea să moară și el foarte repede după revenirea în sat). Pe urmă, Miron Constantinescu a fost într-adevăr în echipa coordonată de Mihai Pop și Anton Golopenția la Oarja, unde a scris „Procesul de sărăcire în Oarja”. Noi am încercat, când am editat volumele despre Bogați, să scriem despre personalitatea lui Miron Constantinescu. N-am încercat eu, a încercat un alt profesor de-al nostru Virgil Constantinescu. Studiul este tipărit în două ediții.

Septimiu Chelcea: Mulțumesc domnule profesor. Domnul profesor Cornel Constantinescu împreună cu doamna profesoară Maria Constantinescu au venit de la Pitești special pentru această întâlnire. Le mulțumesc încă o dată pentru acest lucru. Domnul profesor Sandu Dumitru dacă...”

Dumitru Sandu: Vă mulțumesc pentru invitație. N-am amintiri directe, legate de Miron Constantinescu. I-am fost student, l-am apreciat, am învățat în a II-a serie de sociologi care a intrat în Facultate în 1967. Nu am dat mâna niciodată cu Miron Constantinescu poate și dat fiind faptul că eram în altă tabără, în altă grupă, cu Stahl. Am făcut practicile, din anul I, tot timpul cu profesorul Stahl și după aceea doctoratul, mai departe, dar, înaintea oricărui comentariu, vreau să vă mulțumesc foarte mult domnule Bosomitu pentru carte. Repet, încerc să înlocuiesc lipsa de impresii directe, cu ce am câștigat eu, ce am învățat eu și la ce mă ajută în continuare. E clar că nu pot să vă atrag, să vă fascinez, nu știu.

Va zic la ce îmi folosește mie lectura respectivă. Pur și simplu am luat la propriu - și îi mulțumesc mult domnului profesor Septimiu Chelcea pentru invitație, în acest sens - am luat la propriu invitația. Discutăm despre reinstituționalizarea sociologiei românești în legătură cu Miron Constantinescu. Pentru cei care nu mă cunosc ar fi de adăugat că nu sunt specialist nici în istorie, dar perioada mă interesează pentru că am trăit-o și e foarte bine să înțelegi ce s-a întâmplat în domeniu. Aș începe cu principalul câștig, principala concluzie, pe care o am din lectura capitolului dumneavoastră și a altor capitole din lucrare, plus ce am mai citit cu această ocazie. M-am dus la un curs pe care îl am, am revăzut, am revăzut „Introducerea în sociologie” din 1972 a lui Miron Constantinescu și mai multe. Așa fac de obicei pentru că e un prilej să înțelegi mai bine ce ți s-a întâmplat. Ce s-a întâmplat? Principala idee este că, dacă aș face vreodată istoria sociologiei românești, nu fac, dar dacă aș face aș merge pe trei fire în legătură cu reinstituționalizarea sociologiei: acea instituționalizare care s-a făcut pe linie politic-ideologică e un fir de urmărit. Veți vedea imediat unde este Miron Constantinescu în acest joc. Al doilea fir care ne ajută să înțelegem instituționalizarea sociologiei românești este legat de viziunea Gusti-Stahl, preluată direct sau indirect în refacerea, relansarea sociologiei din anii 60'. A treia direcție de instituționalizare pe care o regăsim este legată de reacția la ideologizarea foarte puternică din perioada respectivă. Voi da imediat precizări prin raportare la ideologia occidentală. Acestea sunt cele trei fire pe care cred că poate fi reconstituită reinstituționalizarea sociologiei românești. În legătură cu fiecare dintre ele dau niște exemple. Miron Constantinescu din ce am știut ca student, din ce am citit după aceea, a avut un rol important, în foarte multe situații pozitive pe toate cele trei componente.

Componenta politic-ideologică: din punctul meu de vedere, informațiile pe care le dați în carte, multe dintre ele, sunt extrem de utile pentru ca noi să conceptualizăm ce s-a întâmplat. Înființarea în 1959 a Comitetului Național de Sociologie este început de instituționalizare sociologică în mod foarte clar, ca fundament politic. Precizați în carte foarte bine că, de fapt, lista de membrii acolo a venit de la Secția de propagandă a Comitetului Central, deci nu alegere, nu nimic – Secția de propagandă a decis clar, da. Acum văd prima dată statutul acestui comitet care zice limpede: se înființează pentru legături cu străinătatea, că avem nevoie de o structură internă în așa fel încât să ne legăm cu străinătatea ș.a.m.d. Al doilea vehicul pentru această componentă politic-ideologică e cursul: mie nu mi-a plăcut cursul de „Introducere în sociologie”, nu mi-a plăcut. Simplu, nu am scuze, asta este, nu mi-a plăcut. M-am dus din nou la curs, că-l am acasă. Din 15 lecții, în prima parte, 10 erau pe relația între sociologie și psihologie, sociologie și istorie, deci practic extrem de mult comentariu în legătură cu obiectul sociologiei cu relația dintre sociologie, materialism istoric și științele particulare. Sunt lucruri care nu mi-au folosit după aceea deloc. A fost un curs în care era

greu să deosebești sociologia generală de materialism istoric. Da, sunt și foarte multe lucruri care mi-au folosit, totuși.

Bun, merg mai departe – chestiunea cu instituționalizare prin preluarea parțială a Școlii Gusti-Stahl este de apreciat în foarte mare măsură. Este clar că Stahl fiind acolo nu putea să facă tot ce dorea, ce gândea ș.a.m.d. decât într-un mediu permisiv. Sunt recunoscător foarte clar, pe această linie, pentru faptul că am putut învăța, împreună cu profesoara Maria Voinea de aici din sală, și cu cei care au mai fost – Ioan Mihăilescu, spre exemplu – foarte mult de la profesorul Stahl. Ar trebui o dată să stăm de vorbă despre practicile noastre care au fost instrument fundamental de învățare. Cred că ideea de practică a fost foarte bine preluată din perioada interbelică, ideea de cercetare zonală-regională a fost foarte bine preluată tot din perioadă interbelică. Aș adăuga un lucru aproape uitat azi, acum, la instrumente sau vehicule de instituționalizare a sociologiei pe componenta preluarea experienței interbelice: cele două volume ale lui Stahl din 1974 *Teoria și practica investigațiilor sociale*, superbe, superbe. Pentru cei care nu le-au văzut, mergeți pe site-ul SOCIOLBUC, sunt acolo. Deci asta este pe componenta respectivă.

În al treilea rând, și mă apropiez de finalul intervalului de timp pe care îl am, componenta politic-ideologic a pornit repede, a fost prioritară. Era clar că acolo s-a construit fragil, s-a construit fragil. Eu am, cum să spun, fel de fel de vicii. Unul dintre ele este că mă uit pe Internet. Când am făcut o analiză de Școală Gusti, m-am uitat să văd cum este Școala Gusti în conștiința contemporană. Pe Internet este un soft pe care îl cheamă *Publish or Perish*, scrii acolo și vezi cine mai este citat, cum este citat, nu din cei de azi. Din cei care au fost, m-am uitat la Stahl, m-am uitat la Golopenția etc., etc. M-am uitat și la Miron Constantinescu. Constatarea, nu intru în detalii nu dau cifrele, le știu, este următoarea: se vede Miron Constantinescu istoricul, și atât. Deci în conștiința de astăzi – repet, nu e bine, nu e rău, nu pun etichete nu e treaba mea – se vede istoricul, în principal, nu sociologul.

In fine, ultimul comentariu pe care l-aş face. Cred că relația dintre cele trei componente politic-ideologic, Școală Gusti și raportare la Occident este una extrem de complexă, care merită să fie analizată. Foarte mulți dintre cei care au făcut sociologie de foarte bună calitate și fac sociologie de foarte bună calitate – nu fac parte dintre ei în România de acum, într-un sens pe care aş putea să îl lămuiesc – au făcut școală în Occident, în anii '60-'70, plecând de aici, dintr-un mediu care era închis. Relansarea sociologiei din anii '60 a fost mediul care a permis acest lucru. Colegii mei știu mult mai bine, profesorul Stănoiu este aici, oameni care au reușit să meargă într-o perioadă grea în Statele Unite, în Franța, în Germania ș.a.m.d. M-am oprit.

Septimiu Chelcea: Mulțumesc pentru comentariu. Am lăsat dinadins la urmă să vorbească doamna profesoară Maria Larionescu, pentru că dânsa a fost titulara cursului de Istoria sociologiei românești și a scris despre Școala sociologică de la București. Vă rog foarte mult, doamna profesoară să vă spuneți gândurile. Apoi, în două secunde, domnul dr. Ștefan Bosomitu va răspunde la întrebări. Dacă cineva mai vrea să participe la discuție, este invitat să o facă.

Maria Larionescu: Nu aş dori să încep prin a prezenta amintirile mele despre profesorul Miron Constantinescu legate de cursuri și de specializarea în cercetarea istoriei sociologiei; permiteți-mi să evoc aici câteva sentimente pe care le-am trăit, începând cu 1963, când l-am cunoscut pe profesorul Miron Constantinescu chiar dacă n-am experimentat acea intimitate academică relatată de colegii care au vorbit până acum. N-am fost nici în Catedră, nici în Laborator și, cu toate acestea, am avut o legătură profesională și sufletească cu personalitatea lui Miron Constantinescu. Întrucât ucenicia mea sociologică a fost influențată de practicile metodologice diseminate de prof. Miron Constantinescu în lumea academică a epocii. Am fost „repartizată” după absolvirea Facultății de Filosofie a Universității București, în 1962, la Institutul de Filosofie al Academiei Române. Sociologia a început acolo spre sfârșitul anilor 60', sub acoperire, să-i zicem, folosind un termen la modă, datorită strădaniilor neobosite ale Acad. Mihail Cernea, pe atunci tânăr cercetător, care a reușit să întemeieze un colectiv de teorie socială. Iar ceea ce făceam noi acolo erau documentare, consultări, dezbateri pe teme de teorie sociologică, operaționalizarea conceptelor și, mai ales, pe problematica monografiilor sociologice de sate din perioada interbelică, apreciate drept căi regale de investigații de teren. Nici unul dintre membrii echipei nu avea pregătire de sociolog, fiecare era autodidact. Și s-au produs câteva volume, de fapt primele cercetări sociologice de teren publicate după o întrerupere de două decenii. Și de unde credeți că am primit încurajare, legitimare și forță să mergem mai departe pe drumul cercetărilor sociologice empirice? De la profesorul Miron

Constantinescu! De aceea, aș începe prin a spune că pentru mine Miron Constantinescu a fost o figură emblematică care a conferit legitimitate acestor eforturi depuse de un grup mic de cercetători de teorie socială care s-au apucat să facă monografiile sociologice.

Concret, sprijinul care a venit direct de la această personalitate s-a manifestat pe mai multe planuri: prin încurajarea noastră de a prezenta experiența și rezultate ale cercetărilor la dezbaterile Laboratorului de sociologie al Catedrei; prin recomandarea pentru publicare a unor contribuții ale membrilor echipei; și, nu în ultimul rând, profesorul Miron Constantinescu s-a implicat în îndrumarea echipei ce a desfășurat una dintre marile cercetări pe care le-am făcut noi atunci privind procesul de urbanizare în zona Brașov. De aceea, aș putea spune că, pentru mine, personal profesorul Miron Constantinescu a fost un maestru de la care am învățat idei, interpretări, practici sociologice.

Un exemplu relevant de sursă sociologică formatoare oferită de Profesor a fost apariția volumului masiv „Cercetări sociologice 1938-1971” (București, Editura Academiei, 1971). Îmi amintesc cu câtă nerăbdare și bucurie mi-am procurat volumul pentru a-l studia pe îndelete, în tihnă. Sursele obișnuite pentru familiarizarea cu idei, metode și tehnici de cercetare sociologică erau în anii 60-70 secțiile și permisele speciale ale Bibliotecii Academiei și Bibliotecii Centrale Universitare, cu toate dificultățile inerente. Am trăit un sentiment de satisfacție să am acasă un volum-sinteză de studii monografice de sate, zonale și procese sociale, evaluări sociologice ale fostului student al Școlii Sociologice de la București. Și nu numai să am acasă această resursă, ci să subliniez idei și detalii semnificative, să surprind generalizări empirice, să schițez comentarii pe margine; cam ce citisem eu la bibliotecă apărea vizualizat în context, concretizat în analize, susținute statistic, de structură

socială, de procese sociale, etc. Cred că această carte a însemnat un document important pentru alfabetizarea mea sociologică și pentru specializarea în istoria sociologiei românești în context universal.

Un aspect particular al impactului pe care l-a avut Miron Constantinescu asupra unui viitor istoric al sociologiei ține de atitudinea teoretică declarată și confirmată în activitatea de cercetare a Profesorului. Lectura studiilor elaborate ne arată că Miron Constantinescu s-a detașat și a criticat teoria monografică gustiană, nu numai în perioada comunistă, ci încă din lucrarea lui de licență din 1938, urmată de *Cercetări sociologice despre exodul rural în România în perioada 1937-1939*; însă pe Gusti nu l-a deranjat, dimpotrivă: Gusti i-a dat notă maximă la licență, chiar dacă tânărul licențiat își prezenta propria sa viziune materialist-istorică, opțiune care a fost acceptată de profesorul Gusti, cunoscut pentru toleranța și universalitatea pozițiilor sale.

Cum ar arăta astăzi o evaluare (sumară și parțială) a atitudinii teoretice a lui Miron Constantinescu în cadrul comunității care l-a format, a relațiilor cu vechii colegi din Școala Gusti, cu profesorul Gusti? Altfel spus, cum a interacționat Miron Constantinescu, după ce a intrat în elita comunistă, cu monografiștii Școlii de la București: i-a sprijinit? I-a neglijat? I-a apostrofat? Un indiciu l-a oferit corespondența dintre Anton Golopenția – Miron Constantinescu și Dimitrie Gusti – Miron Constantinescu, publicată (parțial) recent de profesorul Zoltan Rostas.

Sentimentul pe care îl încerc este mai degrabă al unei dezamăgiri tardive, survenite după ani îndelungi de analiză a confruntărilor între teoriile și ideile sociologice, constatând inconsecvențe și contradicții, atât în discurs, cât și în relațiile colegiale. De pildă, este bulversant să constați că, deși în lucrările sale despre care s-a vorbit aici, cercetările de la Oarja-Argeș, Bogații din Dâmbovița, Șepreș din șesul Tisei, Corbeștii-Arad, „Exodul rural”, adunate în volumul amintit, Miron Constantinescu arăta că întotdeauna s-a delimitat de concepția idealist voluntaristă a lui Gusti, care nu putea să explice cauzalitatea, etc., introduce totuși modelul gustian al „cadrelor și manifestărilor”: pe fundalul unei atitudini foarte critice față de concepția teoretică gustiană, autorul face o analiză economică foarte frumoasă, apoi trece la obiceiuri, viață spirituală, tradiții, context natural... Referitor la relațiile cu colegii monografiști, pot fi menționate unele detalii mai puțin confortabile. În 47' Anton Golopenția, preocupat de soarta Institutului Social Român, îi scrie o scrisoare foarte bine documentată lui Miron Constantinescu în care îl roagă să sprijine finanțarea Institutului printr-un „Acord de colaborare” dintre Consiliul Superior Economic, Institutul Central de Statistică și Institutul Social Român. Răspunsul lui Miron Constantinescu este unul interesant: pe de o parte, arată că sociologia gustiană s-a înfrățit cu sociologia marxistă o vreme, dar că acum a venit timpul să se rupă

de fundamentele teoretice voluntariste, să renunțe la sociologia rurală care în mare parte este deja desuetă și să îmbrățișeze cu prioritate tematica sociologiei urbane, a centrelor industriale și populației muncitorești. Cu alte cuvinte, supraviețuirea Institutului Social Român era condiționată de abandonarea concepției sociologiei monografice și aderarea la un program bazat pe dialectica materialistă a marxism-leninismului. Probabil că acesta a fost destinul Institutului Social Român, al sociologiei în general.

Mulțumesc din suflet pentru invitație, de asemenea domnului Bosomitu pentru această frumoasă lucrare.

Ștefan Bosomitu: Mulțumesc.

Maria Larionescu: Și, cine știe, poate mai continuați, mai adăugați ceva.

Septimiu Chelcea: Mi-am propus ca să nu depășim ora 20. Cei care doresc să contribuie cu impresii în legătură cu tema acestei cărți să o facă în scris. Dacă, totuși, acum aici sunt colegi care vor să ne comunice impresiile lor, îi ascultăm cu plăcere. Nu știu dacă studenții mai au răbdare, deja am văzut că au treburi importante: unii au și plecat între timp, deci...

Andrei Curdov: Aș fi avut o întrebare dacă se poate: nu știu dacă Miron Constantinescu a avut legătură cu IMSER (Institutul Muncitoresc pentru Știință și Educație din România). În perioada aceea, PCR-ul era în ilegalitate, în perioada din 1936, pentru că IMSER a avut legătură și cu Organizația Internațională a Muncii.

Ștefan Bosomitu: Nu cred în 36; mi-e greu să cred: era foarte tânăr, student în anul al treilea.

Iancu Filipescu: Vlădescu Răcoasa era legătura directă la Federația Internațională a Muncii [Gheorghe Vlădescu Răcoasa (1895-1989), profesor de sociologie și om politic social-democrat, colaborator al profesorului Dimitrie Gusti, Vicepreședinte al Institutului Internațional de Sociologie din Paris (1936-1947) – S.C.].

Septimiu Chelcea: Domnul Andrei Curdov este lider sindical, așa că întrebarea nu este de complezență. Domnule Ștefan Bosomitu, dacă vreți să răspundeți... Aveți ultimul cuvânt.

Ștefan Bosomitu: Au fost puse câteva întrebări. M-ați întrebat la început în legătură cu posteritatea lui Miron Constantinescu sau ce a rămas în urma lui sau a operei sale istorice. O spun nu neapărat cu regret, este o realitate: cât am fost student în facultate nu l-am cunoscut pe Miron Constantinescu

istoricul; mai mult decât atât, istoriografia actuală are tendința de a ignora absolut total producția istoriografică de dinainte de 89, trecând-o în mare parte la sau catalogând-o ca producție sau lucrări propagandistice. Din punctul meu de vedere, opera de istoric a lui Miron Constantinescu nu reprezintă prea mult în contextul actual al istoriografiei. Mai mult decât atât, din câte știu nici nu este prea amintit în lucrările care analizează istoria istoriografiei românești. Legat de întrebarea aceea cu modul de producție tributar: da, a existat este o cercetare pe care o finalizează Miron Constantinescu în 1974. Volumul iarăși este o piesă sau poate explica într-o oarecare măsură începutul declinului politic a lui Miron Constantinescu; este un volum care nu mai primește dreptul de tipar, apare în ediție limitată la Centrul de multiplicare al Universității din București, deși ultima copertă...

Iancu Filipescu: Lucrarea s-a dat la topit, s-a distrus.

Ștefan Bosomitu: Deși ultima copertă, din câte știu, anunță că volumul trebuia să apară în colecția "Biblioteca Historia Românie", pe care Miron Constantinescu o coordona din 1963, la Academia Română. Urma să fie tradusă, tot așa cum multe din acele opere erau traduse în limba engleză și în limba franceză. Și în legătură cu chestiunea cât a fost Miron Constantinescu de sociolog: nu știu ce să zic, mie greu mie să spun. Ce pot să spun este că și înainte, adică în perioada interbelică, în perioada Școlii Gusti, el prinde sau se regăsește în siajul acestei Școli, în perioada târzie chiar a monografiilor. Scrie puțin, pentru că era într-o perioadă de formare, chiar și așa multe dintre contribuțiile lui sunt publicate prin grija lui Golopenția în anii războiului, în vremea în care Miron Constantinescu era închis la Galați, Caransebeș și Lugoj. După aceea, după 65, Miron Constantinescu, iarăși, a fost angrenat în foarte multe proiecte politice. Din punctul meu de vedere. Miron Constantinescu nu a avut anvergura unora ca Henri Stahl sau Traian Herseni. Bun, el a avut și o carieră politică care îi ocupa sau a precumpănit în multe momente din viața lui. Cred că am răspuns la întrebările care mi-au fost puse...

Vreau să vă mulțumesc pentru invitație, vreau să vă mulțumesc pentru toate intervențiile. A fost o onoare pentru mine să particip la această discuție. Am aflat o sumedenie de lucruri pe care nu le știam, trebuie să recunosc, lucruri interesante fără îndoială. Trebuie să le adaug, dacă o să fac o ediție a II-a, dacă se crede de cuviință să facem o ediție a II-a trebuie *updatată* informația legată de aceste chestiuni. Da, este posibil să fie și scăpări, am folosit surse secundare: când am spus că Stahl, spre exemplu, a fost marginalizat, mă referea la refuzul ca acesta să fie încadrat ca profesor titular: a fost întotdeauna colaborator la catedră, eu am interpretat așa... dacă greșesc...

Septimiu Chelcea: Domnul Iancu Filipescu poate să vă spună...

Iancu Filipescu: Să fac o precizare: Stahl a ieșit la pensie conferențiar: ce s-a întâmplat? A fost și o coincidență nefericită: erau profesori universitari pe vremea aceea, care aveau facultatea și nu aveau liceul – cum era Haralambie Niculescu de la "Economie politică" – și atunci s-a introdus sistemul drastic de a fi verificate actele de studii. Ori ce s-a întâmplat cu diplomele lui Stahl? Au fost distruse în 1944 în bombardatul asupra Bucureștiului. N-a mai avut niciun act doveditor privind studiile. A intervenit Miron Constantinescu, care l-a susținut: i-a dat titlul de profesor emerit, l-a ajutat când a fost dat afară din casă... Deci, ce s-a putut face s-a făcut...

Ștefan Bosomitu: Vreau să vă mulțumesc pentru toate intervențiile, pentru felicitări, pentru încurajări, pentru cuvintele frumoase, mă onorează, vă mulțumesc foarte mult.

Septimiu Chelcea: Adaug și eu mulțumirile mele și pentru toți colegii participanți la această discuție. Dacă vor să participe la volumul pe care îl proiectăm, așteptăm contribuțiile domniilor lor. O seară bună, toate cele bune.

Prezentarea: **Septimiu Chelcea**

Fotografii: **Ilarion Țiu**